

УДК 94.477.80

ІСТОРИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ МІСТА ІРШАВА

студ. IV курсу Ісак А., науковий керівник ст. викл. Антонюк О.С.

У статті наведена коротка географічна характеристика м. Іршава. Надано інформацію про умови формування та заселення міста Іршава. Охарактеризовано економічне становище міста, зайнятість населення у промисловості та сільському господарстві.

Ключові слова: Іршава, передумови формування, населення, етапи розвитку, господарство, промисловість.

Постановка проблеми

Місто Іршава є сучасним містом з розвиваючою економікою та великим потенціалом. Але історія його розвитку не є надто досліджена. Розглянувши етапи розвитку міста, видно як з часом мінімізується сільське господарство, та як формується промисловий комплекс, а також культурний розвиток.

Виклад основного матеріалу

Іршава – адміністративний центр у Закарпатській області. Місто знаходиться у центральній частині Закарпатської області. Координати міста: 48°19'02" пн.ш. 23°02'15" сх. д. Стара угорська назва Іршави - Ілошва. Площа міста становить 19,8 кв. км. Іршава знаходиться за 83 км. від обласного центру - м. Ужгород. Межує з такими населеними пунктами: на північному заході - с. Брід, на північному сході - с. Ільниця, на південному сході - с. Дубрівка, на півдні - с. Лоза, на заході - с. Собатин. У місті Іршава кількість населення на 1 січня 2020 р. складає 9259 осіб.

Іршава розташована у передгір'ї Карпат, а саме: у Іршавській улоговині, між Вулканічним хребтом і Чоп-Мукачівською низовиною. Висоти коливаються від 125 до 135 метрів. Рельєф міста переважно рівнинний, тільки північно-східна частина міста є височинною з пологими схилами.

Клімат помірно-континентальний. Для міста характерне тривале тепле літо і коротка м'яка зима. У середньому за рік в Іршаві випадає 700-800 мм опадів. Середня річна липнева температура - +18,0; січнева - -4,0. Кліматичні умови міста сприяють вирощуванню багатьох теплолюбних культур (винограду, тютюну та ін.).

Основна річка, яка протікає через м. Іршава - Іршавка (права притока річки Боржави). Також на околиці міста тече її притока Синявка.

Грунтовий покрив представлений буроземно-підзолистими та дерново-опідзоленими оглеєними ґрунтами з дубово-буковою рослинністю. Також тут ростуть липа, вільха, береза.

Корисні копалини представлені родовищем бурого вугілля - Ільницьке родовище лігніту, що знаходиться за 5 км. від м. Іршава. Має запаси понад 1 млн. т. бурого вугілля.

Появі міста Іршава передували древні укріплення на його північній околиці (урочище Стремтура) XI-XII ст. та на південній околиці (урочище Будулів) VII-III ст. до н.е. На околиці міста підноситься гірський кряж

Будулів. Невелика округла вершина цього кряжу була обрана як місце для заснування поселення, а згодом – для будівництва укріплень. (Рис. 1.)

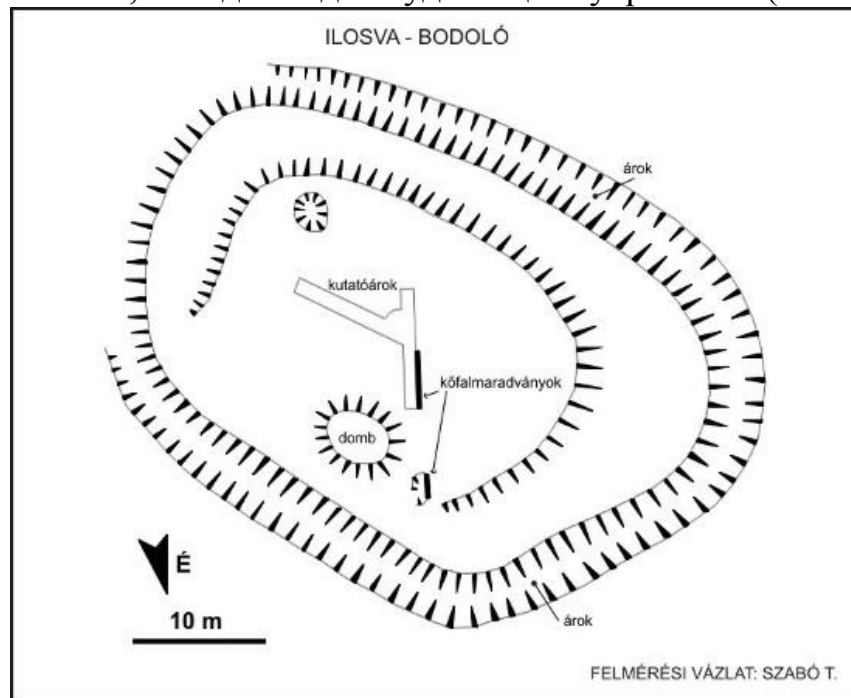

Рис. 1. Замок Будулів [3]

Перша письмова згадка про Іршаву датується 1341 роком. Іршавою та її околицями володіли феодала Ілошваї. Іршава та її околиці часто переходили від одного феодала до іншого. Селяни страждали від феодалських міжусобиць. Так, зокрема, Іршава була пограбована й спалена у 1458 році.

Звідки взялася назва м. Іршави – точно не відомо. За однією з версій, назва пішла від річки, у долині якої поселилися перші люди. Вони помітили, що під час повноводдя вода забарвлювалася в коричневий колір, ніби колір іржі. Звідси і виникла назва річки Іржавка (зараз ця річка має назву – Іршавка), а невеличке поселення на її берегах стали називати Іржава, що з часом трансформувалося на Іршаву.[2]

Перейдемо до етапів розвитку міста Іршава:

1. Іршава у XVIII - на початку XX ст.

Урбаріальна реформа другої половини XVIII століття не покращила становища іршавських селян. Навпаки, вони втратили від її здійснення багато пасовиськ та орної землі. Населення займалося сільським господарством; на 1900 рік із 1315 жителів ним було зайнято 970 чол., ремеслом — 90 чоловік. Земельні наділи були мізерними. Розвиток капіталістичних відносин на Закарпатті майже не зачепив Іршави. Тільки в 1886 році розпочинається будівництво млина, лісопилки, лише з кінця XIX століття Іршава одержала право на ринкову торгівлю. У 1911 році була прокладена залізнична лінія Іршава-Кам'янка протяжністю 12 кілометрів.

27 квітня 1919 року в Іршаву вступили війська боярської Румунії. Запанував терор та грабунки. У серпні 1919 року на зміну румунським окупантам прийшли війська буржуазної Чехословаччини. Та становище трудівників Іршави майже не поліпшилось.

2. Іршава у роки Чехословаччини

Іршава не набула особливого розвитку за період панування чехословацької буржуазії. На 1930 рік тут налічувалось 3065 жителів. Населення, як і раніше, займалося переважно сільським господарством, багато жителів щоліта залишали села в пошуках заробітків. Торгівля була приватною і обмежувалась кількома магазинами, корчмами та рестораном.

3. Іршава у полоні фашистської Угорщини

15 березня 1939 року Іршава була окупована військами хортистської Угорщини. За цей період було висаджено в повітря залізничний міст, знищено 385, поранено 412, взято в полон 267 фашистських солдат і офіцерів, знищено багато військового спорядження.

25 жовтня 1944 року Іршава була визволена від фашистських окупантів. У листопаді 1944 року жителі Іршави одностайно висловились за возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною.

Рис. 2. Іршава 1940 рік. Вулиця Масарика [1]

4. Іршава у часи СРСР

У 1947 році Іршава отримала статус селища міського типу, а у 1980 – стала містом районного значення.

У сільському господарстві велика увага приділялася виноградарству. У 1966 році виноградні плантації займали 45 гектарів. З кожним роком зростала врожайність винограду.

За роки СРСР Іршава стала промисловим центром району. Якщо промислове виробництво в Іршавському районі взяти за 100 проц., то промислові підприємства власне селища дають 57,3 проц. ВВП району. На 1990 р. в Іршаві діяло 5 заводів: абразивний, «Ремверстат», продовольчих товарів, побутової хімії, комбікормовий. Також працювали меблева і ткацька фабрики, комбінат хлібопродуктів.[2] На місці старих, похилених хатинок

виросли нові добротні будинки, прокладено бруковані вулиці, насаджено сквери, здійснено люмінесцентне освітлення центральних вулиць. [1]

5. Місто Іршава у роки Незалежності

За роки Незалежності у місті споруджено греко-католицький Петропавлівський храм і великий православний Свято-Іллінський храм. У 2007 році відкрився історико-краєзнавчий музей. На центральній площі Іршави в серпні 2012 року встановили сонячний годинник, а 2014 році у центрі міста споруджено світломузичний фонтан. У місті відреставровано фасади споруд на центральних вулицях міста, розбудовано велику кількість новобудов, набула розвитку інфраструктура міста. За останні роки вулицями міста насаджено 800 дерев японської вишні (сакури), а також містами висаджено велику кількість дерев та клумб.

Висновки

Отже, появі м. Іршава передували древні укріплення на його околицях. Охарактеризувавши етапи розвитку міста, зрозуміло, що передовою галуззю економіки тут завжди залишалося сільське господарство. Тільки наприкінці ХІХ ст. почала розвиватися промисловість, яка набуває широких обертів у наш час, значного розвитку набула інфраструктура. А також в рамках благоустрою міста, щороку збільшується площа зелених насаджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область. — К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР.
2. Населені пункти і райони Закарпаття: Історично-географічний довідник. Сергій Федака – 2014 р.
3. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Іршава> - Іршава.
4. ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ. Географічний атлас. Серія «Моя мала Батьківщина» – 2011 р